

Kratek zgodovinski pregled izvirnega sistema urejanja zasebnih gozdov na območju okraja Kranj

Vladimir NONNE*

Zakon iz leta 1953 je predpisoval izdelavo gozdnogospodarskih načrtov za vse gozdove, ne glede na lastništvo, da bi zagotavljali pravilno usmeritev pri vseh posegih v gozdove. Bistvo in naloga urejanja gozdov je bilo zagotoviti trajnost in enakomernost donosnosti gozda in hkrati ohranjati naravnost gozda s poudarkom na njegovi varstveni funkciji. Nekaj ureditvenih načrtov je bilo za državne in veleposestniške gozdove izdelanih že pred tem po vzorcih in metodah iz srednje Evrope, medtem ko so zasebni kmečki gozdovi ostali neurejeni in se je o njihovi strukturi, površini in količinskih kazalcih kaj malo vedelo.

Šele z ureditvenimi načrti naj bi se poskusilo na osnovi zbranih dendrometrijskih podatkov, rastiščnih značilnosti ter varovalne vloge izboljšati gozdom gospodarsko donosnost in določiti varovalne gozdove. Značilno za Slovenijo je, da je kar dve tretjini gozdov v zasebni lasti, z majhno površino gozdov po posameznem lastniku (povprečje 2,7 ha) in še posest enega lastnika je razdrobljena na več parcel.

Pri tako velikem projektu, kot je bilo prvič urediti vse zasebne slovenske gozdove, je bilo treba rešiti nekaj ključnih problemov:

- zagotoviti zadostna denarna sredstva;
- imeti in usposobiti zadostno število visokostrokovnega, srednjestrokovnega in priučenega gozdarskega kadra;
- organizirati delo tako, da je bilo po osnovnih gozdnogospodarskih enotah opravljeno v enem samem letu (v letni sezoni terenska dela in zimski sezoni obračun podatkov in izdelava načrta);
- zagotoviti uporabnost načrtov za posameznega lastnika gozda in potem izdelati analize teh podatkov za višje nivoje, vse

do končnega cilja: kakšne gozdove ima Slovenija?

– izvesti številna pripravljaina dela (obeležba vseh parcelnih mej z neposrednim sodelovanjem lastnikov – mejašev, izdelati primerne obrazce za vpisovanje zbranih podatkov na terenu, čimbolje uporabiti zelo skromno razvite računske stroje in z različnimi barvami številke povečati preglednost podatkov na obrazcih.

Iniciativno in pionirsko delo za sestavo teh prvih gozdnogospodarskih načrtov je prevzel dr. Pipan na Republiški upravi za gozdarstvo. Prva strokovna sodelavca sta bila ing. Dimnik na ljubljanskem gozdnogospodarskem območju in ing. Nonne na kranjskem območju.

Sistem urejanja zasebnih gozdov in delno tudi gozdov »splošnega ljudskega premoženja« je dobil tudi svoje ime: **KARTOTEČNI SISTEM**. Vsaka gozdna parcela je imela opisane značilnosti na posebnem kartonu.

Karton je predstavljal skrajšani gozdnogospodarski načrt za dobo 10 let, ki je vseboval glavne ureditvene podatke za gozdne parcele enega lastnika na območju ene katastrske občine, v kateri so bili formirani oddelki zaradi bolj preglednega opisa gozdov in sestavljanja sumarijev ureditvenih podatkov za celo gospodarsko enoto. Velikost kartona je bila 29,5 cm × 21 cm.

Karton je vseboval:

1. Glava kartona: Ime in bivališče posestnika, katastrska občina, parcelna številka, oddelek in površina gozdne parcele.

2. Gozdnoureditveni podatki:

A. Opis sestojev:

Tabelarni del: Izračun lesne zaloge po 5 cm debelinskih stopnjah po predhodni polni premerbi vsega drevja nad 15 cm prsnega premera. Za izračun lesne zaloge je tabela vsebovala 6 stolpcev za zaloge 6

* V. N., dipl. inž. gozd., 64000 Kranj, Mlakarjeva 2, SLO

drevesnih vrst in to 3 za iglavce in 3 za listavce. Za izračun lesnih zalog po debelinskih razredih in po drevesnih vrstah so bile v prvem gozdnogospodarskem načrtu uporabljene Biolleyeve deblovnice »tarif fix« – silve, ki niso bile najbolj primerne za vse vrste sestojev, a drugih bolj primernih deblovnice še ni bilo izdelanih. V naslednjih gozdnogospodarskih načrtih so se uporabljale prirejene Alganove in vmesne tarife ing. Čokla.

Na hrbtni strani je karton pod B vseboval gospodarski načrt, ki je veljal za ureditveno dobo 10 let:

1. Dovoljen posek lesa v m³.
2. Dovoljenje nabiranja stelje ter drugih neškodljivih posegov.
3. Predpisano opravljanje določenih gojitvenih del.

Ker prirastke za nešteto drobnih gozdnih parcel ni bilo mogoče praktično izmeriti, je bila višina etata določena z uporabo odstotkov izkoriščanja, ki so bili določeni v Navodilih za urejanje gozdov, ki jih je izdala Uprava za gozdarstvo LRS z dne 12. 11. 1954. leta pod št. 2288/1-54. Desetletni etati so bili določeni za dobo 10 let za vsako

gozdno parcelo, ločeno za iglavce in listavce.

Letni odstotki izkoriščanja so bili naslednji:

Pri zalogi do 80 m³/ha je etat 0,5% od zaloge, od 80 do 120 m³/ha je etat 0,8% od zaloge, od 120 do 180 m³/ha je etat 1,3% od zaloge, od 180 do 250 m³/ha je etat 1,8% od zaloge, od 250 in več m³/ha je etat 2,5% od zaloge.

Najbolj zanesljiv faktor pri določanju višine etata je količina prirastka, katerega določanje je bilo predvideno po kontrolni metodi: nova zaloga minus stara zaloga plus posek, kar bi se uporabljalo v revizijskih načrtih.

Prav tako je bila na hrbtni strani kartona (pod C) vodena evidenca sečenj za dobo 10 let v obliki tabele, ki je predstavljala evidenco letnega poseka po debelinskih stopnjah, po številu drevja in m³, ločeno za iglavce in listavce. Poleg evidence sečenj je bila pod E še evidenca gojitvenih del.

Na ta način smo dobili nešteto najmanjših gozdnoureditvenih enot, ki pa so bile zaradi svojih omejenih velikosti neprimerne za načrtno gozdarjenje. Zato so bile formi-

K. a. Zg. Basnica Oddelček: SLP Poselitnik: SLP blv.
 Parc. št.: 882/192 Površina: 1.8595 ha
 Zemlji. knj. vl. št.: 331 Roune 1954

A. Opis sestoja	Debelinska stopnja		IGLAVCI								LISTAVCI								Vsaka skupaj						
			smreka		bor		Cmra iglavci		Šušar iglavci		bukva		hrast		Drugi listavci		Skupaj listavci								
	sk.	cm	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	drst.	m ²	
1. <u>12,5</u>	12,5																								
2. <u>17,5</u>	17,5	40	8	10	2			50	10	237	66	3	1	11	2	252	69	402	79						
3. <u>21,5</u>	21,5	6	2	10	3			16	5	255	91	4	1	3	1	262	93	278	98						
4. <u>27,5</u>	27,5			3	1			3	2	101	57			1	1	102	58	105	60						
5. <u>37,5</u>	37,5									43	36	3	1			46	38	46	38						
6. <u>37,5</u>	37,5	2	2	2	2			4	4	15	18	2	2	1	1	18	21	22	25						
7. <u>47,5</u>	47,5									5	8					5	8	5	8						
8. <u>47,5</u>	47,5									2	4					2	4	2	4						
9. <u>52,5</u>	52,5	1	3					1	3									1	3						
10. <u>57,5</u>	57,5																								
11. <u>> 60 cm</u>	> 60 cm																								
12. <u>Skupaj</u>	Skupaj	49	15	25	9			74	24	758	280	12	6	17	5	782	291	861	315						
13. <u>Na 1 ha</u>	Na 1 ha																								

rane osnovne gozdnogospodarske enote, za zasebne gozdove in razlaščene gozdne parcele v družbeni lastnini na območju upravnih občin kranjskega okraja in so dobile tudi ime po upravnih občinah. Vsaka osnovna enota je imela na svojem območju določeno število katastrskih občin, v katerih so bili gozdovi zaradi praktičnosti gospodarjenja razdeljeni na oddelke. Da bi dobili gozdnoureditvene podatke za vsako osnovno enoto, so bili iz povzetkov gozdnih parcel narejeni seštevki za posamezne oddelke, iz njih seštevki po katastrskih občinah in končno skupni seštevki za gozdnogospodarsko enoto.

Za vsako osnovno enoto so bili vsi kartoni parcel in sumarni kartoni za oddelke in katastrske občine spravljani v za ta namen narejenih kovinskih ali lesenih škatlah.

Posebej je bil narejen zbirni elaborat v obliki in po vsebini, kot je bilo to določeno za elaborate družbenih gozdov. Za tabelarni del so služili sumarni podatki po oddelkih iz kartotečnega dela elaborata. Uporabljali so se obrazci, ki so bili predpisani za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov za družbene gozdove, in to: opisi sestojev po

oddelkih v posameznih katastrskih občinah, posebni sečni načrt ter gojitvena osnova. Končno je bil narejen tekstni del, ki je vseboval splošni zemljepisni in gospodarski opis ter opis sedanjega stanja gozdov, analizo dosedanjega gospodarjenja z gozdovi ter predloge za gospodarjenje z gozdovi v prihodnosti. Narejene so bile tudi gozdnogospodarske karte po katastrskih občinah s formiranimi oddelki.

Narejeni so bili tudi indeksni sezname gozdnih lastnikov po katastrskih občinah in po abecednem redu.

Indeksi so vsebovali: Ime in naslov lastnika gozda, parcelno številko, površino parcele, številko oddelka, višino 10-letnega etata in evidenco o količini letnega poseka. Za izvajanje gozdnogospodarskih ukrepov ter za evidenco o poseku etatov je skrbelo revirno vodstvo.

Uspela je samo prva ureditev zasebnih gozdov po kartotečnem sistemu s popolno izmero vsega stoječega drevja. Zaradi pomanjkanja denarnih sredstev so bile revizije teh načrtov narejene po cenejših metodah, predvsem po bilančni.

Po kartotečni metodi se je najprej začelo

B. Gospodarski načrt za dobo od 1955 do 1964													C. Evidenca gojitvenih del													
1. Dovoljen je posek ... 36 ... m ³ las in sicer:													Dobro													
2. Dovoljeno je nabiranje stetje in sicer:													Dobro													
3. Dovoljeno je ... in sicer:													Dobro													
4. Opravil je treba naslednja gojitvena dela (pogodilca, spopolnitve, poštetje, čiščenje, redčenje itd.):													Dobro													
C. Evidenca sestojev za dobo od 1955 do 1964													Dobro													
Delo št.	1955		1956		1957		1958		1959		1960		1961		1962		1963		1964		Opis	Dobro	Dobro	Dobro	Dobro	
	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³	dr. l.	m ³						dr. l.
3							4	6,7																		
4							13	2,4		0,9																
5							51	9,4		2,4																
6																										
7							2	1,7		1	1,7	10	1,5		3	1,2										
8							4	4,9		3	3,4		3	3,7												
9							1	1,6																		
10																										
11																										
12																										
>10																										
Klep																										
Nekl.																										
Skup.							7	1,2		39	15,0		12	1,7		35										
																					Opis:					
																					Datum klopelje: 6.2.1954					
																					St. klop. manja: ...					
																					St. odka. manja: ...					
																					Uporabljena tablica: 5V					
																					Vidi: ...					

urejati gozdove na območju okraja Kranj. V letu 1954 so bili urejeni gozdovi bivše občine Besnica.

Po tej metodi so bili narejeni prvi gozdno-gospodarski načrti za vse gozdove na območju upravnih občin. Skupaj 16 elaboratov. Opisani kartotečni sistem je bilo mogoče realizirati samo za prvo urejanje zasebnih gozdov, ker so bila zagotovljena denarna sredstva. Glede na prihodnje ekonomske razmere je bil ta sistem neponovljiv. Zbrani gozdnoureditveni podatki so bili v polni meri uporabljeni pri revizijah prvih načrtov. Izdelava gozdnoureditvenih načrtov za zasebne gozdove se je začela pri Upravi za gozdarstvo okraja Kranj leta 1954, nato se je v letih 1956–57 nadaljevala na GG Kranj, v letih 1958–61 na Poslovni zvezi za gozdno gospodarstvo Kranj, v letih 1961–63 na Občinskem odboru ljudskega odbora Kranj in končno od leta 1963 na GG Kranj. Sestavljalci elaboratov so bili taksacijski oddelki pri teh upravnih ustanovah in gospodarskih organizacijah.

Gozdnogospodarski načrti so bili predlagani v potrditev Upravi za gozdarstvo LRS, komisiji za odobritev gozdnogospodarskih načrtov. Pri komisijem terenskem ogledu urejevalne enote je sledila razgrnitev elaborata s poročilom predstavnika Republiške uprave za gozdarstvo z njegovo oceno predloženega elaborata. Po poročilu je sledila razprava o vsebini elaborata. Navzoči so bili člani komisije, sestavljalci elaborata ter lastniki gozdov, ki so tudi sodelovali v razpravi. Največ vprašanj je bilo o višini etatov ter možnosti izkoriščanja večletnih etatov skupaj v enem letu. Za gojitveni del in komunikacije je bilo zanimanja zelo malo. Traktor pri nas še ni bil »odkrit«, vprašanje nege gozdov pa so sprožili šele gozdnogospodarski načrti. Oddelek za urejanje gozdov je bil z gozdarskimi kadri najmočneje zastopan. Za gospodarjenje z gozdovi po potrjenih gozdnogospodarskih načrtih so bila zadolžena revirna vodstva.

Izdelava načrtov za zasebne gozdove je angažirala pretežni del strokovnega kadra pri GG Kranj. Za označevanje mej gozdnih parcel (z barvo in šablonami za številke) in njihovo oštevilčenje so bili zadolženi logarji in lastniki gozdnih parcel. Nadzor nad »klu-piranjem« drevja in izdelavo opisov sesto-

jev po posameznih parcelah, zapisanih na kartonih, so opravili gozdarski tehniki. Opisi sestojev po oddelkih in izdelava gozdnogospodarskega načrta je bila naloga gozdar-skih inženirjev.

Obračunavanje zbranih terenskih podatkov po kartonih in izdelava seštevnikov po oddelkih, po katastrskih občinah in končno za celo enoto, je bila naloga gozdarskih tehnikov, in to s primitivnimi računskimi ročnimi strojčki. Za vso organizacijo terenskih in kabinetnih del je bil zadolžen vodilni taksator.

Vpeljava kartotečnega sistema urejanja gozdov je naredila konec povsem stihij-skemu gospodarjenju v zasebnih slovenskih gozdovih. Parcelni karton je bil za lastnika odličen posnetek njegovega gozda in napolnilo za vse načrtovane posege za deset let naprej. Tudi generalne smernice, ki so jih predpisovali osnovni gozdnogospodarski načrti, so izhajale iz bogatih podatkov osnovnih kartonov.

Izdelava tega dvopolnega komplemen-tarnega načrtovanja je zahtevala ogromno dela, številčno delovno silo in zelo veliko denarnih sredstev.

Ponovitev kartotečnega sistema v spre-menjenih ekonomskih pogojih ni bila možna. Bil pa je zadostna in dobra osnova za izdelavo revizijskih načrtov, ki so bili cenejši, so pa v drugem in celo tretjem desetletju črpali podatke lesnih zalog, evidence se-čenj in drugih posegov iz parcelnih kartonov ali njihovih zbirnikov.

Opustitev kartotečnega sistema urejanja pa je imelo za posledico, da načrtno gospodarjenje ni bilo zadosti povezano s posameznim lastnikom gozda.

To pomanjkljivost se je poskušalo v preteklih desetletjih premagati s podrobnejšimi smernicami za specifične kategorije – go-spodarske razrede ali s poudarkom na oddelčnem gospodarjenju in izdelavi oddelčnih detajlnih gospodarskih načrtov. Vendar nikoli ni v vseh ozirih zadovoljivo rešilo vprašanja: načrtovanje za posameznega lastnika. Z istimi problemi se ukvarja tudi novi gozdarski zakon, ki naj bi zagledal luč sveta štirideset let pozneje, kot zakon v letu 1953. Želimo mu dovolj uspeha in dovolj sredstev za izvajanje.